

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

O rekursu

V odborné debatě někdy zaznívá názor o potřebě reformy opravných prostředků v civilním řízení. Přední česká procesualistka Alena Winterová v poslední době zmínila potřebu dalšího řádného opravného prostředku směřujícího proti usnesením (či přesněji nemeritorním rozhodnutím).[1] V našem právním řádu by nešlo o novum; naopak, jednalo by se o návrat k dřívější právní úpravě, která až do roku 1950 znala vedle odvolání i rekurs (mezi lety 1950 a 1963 pak stížnost). V tomto textu nejprve stručně načrtnu základní rysy rekursu (stížnosti) podle dřívější úpravy a poté se pokusím obhájit názor, že (znovu) zavedení tohoto typu opravného prostředku by mělo i v současnosti svůj význam. Nakonec nastíním, z jakých východisek by mohla eventuální nová úprava rekursu vycházet.

Rekurs v klasifikaci opravných prostředků

Opravné prostředky lze z teoretického hlediska dělit dle řady kritérií, z nichž hlavními přitom jsou opravné systémy,[2] na nichž je ten který opravný prostředek vybudován, a otázka, zda se jedná o opravný prostředek řádný či mimořádný. Zatímco v současné době upravuje občanský soudní řád celkem tři mimořádné opravné prostředky,[3] tj. dovolání, žalobu pro zmatečnost a žalobu na obnovu řízení, řádný opravný prostředek upravuje pouze jediný, a to odvolání. Protože lze odvoláním zásadně napadnout jak rozsudek, tak usnesení soudu prvního stupně, je v tomto směru možno hovořit spíše o jeho dvojedinosti než jednotnosti. Již nyní totiž odvolání nabývá do určité míry jinou tvářnost podle toho, proti které formě rozhodnutí směřuje, a to jak z hlediska své přípustnosti, tak z hlediska řízení, které se o tom kterém odvolání vede. Zákon tak např. rozlišuje mezi objektivní přípustností odvolání směřujícího proti usnesení (§ 202 odst. 1 o. s. ř.) či proti rozsudku (§ 202 odst. 2 o. s. ř.); podle toho, zda jde o odvolání směřující proti rozhodnutí meritornímu či nemeritornímu, je reglementováno, čím lze podané odvolání odůvodnit (§ 205 odst. 2 o. s. ř.); pouze v případě (některých) odvolání proti usnesení může soud prvního stupně použít autoremeduru (§ 210a o. s. ř.). Nejde však jen o tyto na první pohled evidentní rozdíly, přihlédnout je nutno i k těm, které tkví v samotné konstrukci rozsudků a usnesení jako forem soudních rozhodnutí, např. rozdílný okamžik nabytí vykonatelnosti (§ 161 o. s. ř. pro rozsudek, § 171 o. s. ř. pro usnesení). Tyto rozdíly nejsou samoúčelné, ale naopak plynou ze samotné funkce daných forem rozhodnutí a nelze je proto přehlížet.

Již dnes tedy podle mého názoru můžeme říci, že v občanském soudním řádu se v institutu odvolání skrývá jednak typické odvolání směřující proti rozsudku a v jakési spíše rudimentární podobě i opravný prostředek směřující proti usnesením. Z historického hlediska vývoje našeho právního řádu se takové smísení nejeví bohužel jako fenomén zvláštní, ale naopak typický. V období totalitního režimu byla totiž pod rouškou zjednodušování právního řádu a jeho laicizace z vulgarizována celá řada tradičních právních institutů, aby tak byly odstraněny jeho domnělé formální složitosti. Tak byl zasažen i osud úpravy řádných opravných prostředků v civilním řízení.

Historie rekursu

Zákon č. 113/1895 ř. z., civilní řád soudní (dále též jen „c. ř. s.“) upravoval jako řádné opravné prostředky jednak odvolání, směřující proti rozsudku, jednak rekurs, který směřoval proti usnesení.[4] Po vzniku samostatného Československa se vzhledem k tehdejšímu právnímu dualismu v domácím právním řádu vedle odvolání a rekursu objevila i stížnost upravená uherskými předpisy tehdy platnými na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Nová úprava civilního procesu vzniklá během tzv.

právní dvouletky po druhé světové válce zavedená zákonem č. 142/1950 Sb., (dále též o. s. ř. 1950) již rekurs neznala, ale zvláštní řádný opravný prostředek proti usnesením přeci jen obsahovala. Jednalo se o stížnost upravenou v § 190 a násl. o. s. ř. 1950. Tento zákon sjednotil (v dobové terminologii „unifikoval“) úpravu civilního procesu na celém území státu.[5] Stížnost – jako samostatný institut opravného prostředku směřujícího proti usnesením – byla nakonec opuštěna s účinností současného o. s. ř. z roku 1963, a to pod heslem zjednodušení úpravy civilního řízení „a jejího zpřístupnění pracujícím.“[6]

Právní povaha rekursu a stížnosti

Rekurs, jehož úprava byla obsažena v § 514 a násl. c. ř. s., byl řádným opravným prostředkem přípustným vůči usnesením, který zásadně neměl odkladný účinek[7] a důvody jehož podání nebyly zákonem omezeny. V rekursu ovšem nebylo možno uvádět skutková nova, ledaže by jimi bylo vylíčení zmatečnosti předcházejícího řízení. Největší výhodou řízení o rekursu byla jeho rychlost: rekurs se nezasílal protistraně k vyjádření, ale ihned se předkládal nadřízenému soudu. Ten navíc o rekursu zásadně rozhodoval bez veřejného jednání; rozumí se, že také usnesením, pouze na podkladě spisového materiálu. V řízení o rekursu se tedy ani neprovádělo dokazování; pokud nadřízený soud dospěl k závěru, že rekursem napadené usnesení je deficitní po skutkové stránce, musel je zrušit. Kromě toho mohl nadřízený soud rekurs odmítnout pro opožděnost (pokud tak již neučinil soud prvního stupně), nepřípustnost či pro jeho neodstranitelné nebo neodstraněné vady; dále bylo možno nesprávně podaný rekurs postoupit příslušnému soudu, nedůvodný rekurs zamítnout a napadené usnesení potvrdit, naopak k důvodně podanému rekursu bylo možno napadené usnesení změnit nebo jej zrušit a popřípadě mohl sám nadřízený soud vydat i nové usnesení, pokud to bylo třeba a rekursní soud k tomu měl potřebné podklady.[8] Je tedy zřejmé, že právní úprava rekursu založená na systému neúplné apelace umožňovala velmi rychlé, přiměřeně neformální a pružné rozhodování.[9] Jen proti některým rozhodnutím o rekursu pak bylo možno brojit dalším opravným prostředkem, tzv. dovolacím rekursem.[10] Vhodnou volbou objektivní přípustnosti dovolacího rekursu tedy bylo zajištěno, aby se soudní řízení nadbytečně neprotahovalo kvůli námitkám směřujícím proti relativně méně důležitým usnesením.

Ideologicky zatížené koncepce, na nichž byl československý právní řád přebudován v rámci tzv. právní dvouletky,[11] našly svůj odraz i v úpravě stížnosti, která shora uvedené výhody bývalého rekursu značně omezila. Zásadní změnu představovala především možnost uvádět ve stížnosti skutkové novoty, jak stanovil § 193 o. s. ř. 1950, což bylo zdůvodňováno tím, že soudní řízení má směřovat k materiální pravdě,[12] přičemž ve snaze o její dosažení pak nelze bránit účastníkům řízení, aby své pochybení v opomenutí uvést rozhodující skutečnosti a navrhnout pro ně důkazy, napravili v opravném prostředku.[13] O stížnosti bylo sice i nadále možno rozhodnout i bez jednání, ale právě vzhledem k možnosti oprít stížnost o skutkové novoty, bylo možno nařídít slyšení účastníků nebo i jednání (§ 195 odst. 1, 2 o. s. ř. 1950; v řízení o rekursu toto možné nebylo). Jinak se na řízení o stížnosti použila ustanovení o odvolání (§ 196 o. s. ř. 1950).

Proč se k rekursu navracet?

Skutečnost, že domácí právní úprava kdysi obsahovala institut rekursu, jistě není dostatečným zdůvodněním, proč tento opravný prostředek znovuzavádět. Podle mého názoru ovšem pro takový krok existují reálné důvody. Lze zmínit, že navrácení rekursu do civilního řízení by přispělo čistotě a přehlednosti právní úpravy, která sama o sobě není zanedbatelným cílem. Odvolání by poté zůstalo řádným opravným prostředkem směřujícím vůči rozsudku a nemuselo by tak nadále fakticky nabývat různé podoby podle toho, zda se jím brojí proti (nemeritornímu) usnesení či rozsudku. Především by však samostatná úprava speciálního řádného opravného prostředku vůči usnesením také nabízela možnost zavedení zvláštního postupu jejich přezkumu, který by napomohl k rychlejšímu průběhu

nápravy eventuálních vad a tím i k větší efektivitě a hospodárnosti civilního řízení. Nelze ostatně přehlédnout, že samostatnou úpravu opravného prostředku proti usnesením má v podobě stížnosti i trestní řízení a v tomto směru by tedy nešlo o jakýsi neorganický výstřelek civilněprocesní úpravy.

Jaké by v tomto směru měla právní úprava možnosti? Nejprve je nutno položit si otázku, na jakém opravném systému by měl být rekurs vybudován, aby nejlépe splnil svou roli, tj. zajistil rychlé odklizení procesní nejistoty vyvolané napadením vydaného usnesení. Zcela nevhodný je v tomto směru systém kasační, jenž by při zrušení usnesení a vrácení věci soudu nižší instance vedl pouze k prodloužení řízení, podněcoval by nebezpečí instančního ping-pongu, a to zcela protismyslně za situace, kdy předmětem opravného prostředku jsou nemeritorní usnesení, tedy relativně méně závažná rozhodnutí. Vhodným se naopak jeví být systém apelační, který sice stejně jako revizní umožňuje změnu napadeného rozhodnutí nadřízeným soudem, ale oproti němu připouští i přezkum napadeného rozhodnutí i po stránce skutkové. Podobně jako v současné úpravě odvolání (a historické úpravě rekursu) by i zde by ovšem mělo jít o systém apelace neúplné, v případě rekursu ovšem přísně omezené zřejmě jen na skutečnosti prokazující nejtěžší procesní vady v předcházejícím řízení. Je zcela samozřejmé, že by tento opravný prostředek neměl být přípustný vůči všem usnesením, ale jen proti závažnějším z nich, pravděpodobně v zásadě ve stejném rozsahu, jako je proti nim dnes přípustné odvolání (§ 202 odst. 1 o. s. ř.). V zájmu rychlosti rozhodování by ovšem bylo vhodné zvážit i určité zkrácení lhůty k podání rekursu. Pokud v trestním řízení vyhovuje k podání stížnosti lhůta tři dnů, není podle mého názoru rozumný důvod, proč by kratší lhůta oproti současné úpravě neměla stačit i v řízení civilním. Úprava samotného řízení o rekursu by měla být také vedena zájmem na co nejrychlejší rozhodnutí, ovšemže při zachování standardů zajišťujících spravedlivý proces a zabezpečující správnost rozhodování. Rozhodnutí o rekursu by tedy nevyžadovalo vyjádření protistrany, leda by je nadřízený soud z nějakého zvláštního důvodu potřeboval. Nadřízený soud by o rekursu měl rozhodovat bez jednání, pouze na základě spisového materiálu. Rozhodnutí o rekursu by pak mělo být zásadně konečné, dovolání, popř. snad dovolací rekurs, pokud by se zákonodárce vydal cestou diferenciaci i na této úrovni, by měl být objektivně přípustný opět jen vůči omezenému okruhu rozhodnutí.

Domnívám se, že shora naznačené parametry by byly schopny zajistit, aby se znovuzavedený rekurs stal jednak prostředkem účinné ochrany práv účastníků civilního řízení, aniž by měl negativní dopad na délku řízení. Umožnil by operativnější rozhodování o procesních otázkách bez toho, aby bylo nutno využívat forem určených pro přezkum meritorních rozhodnutí, které musí být přece jen právně robustnější. Tato úprava by konečně přispěla i k větší přehlednosti a čistotě procesního předpisu. Je však zřejmé, že se pro svou komplexnost jedná o problematiku řešitelnou až v rámci zamýšlené rekodifikaci civilního procesu, což ovšem nijak nesnižuje její aktuálnost.

JUDr. Ondřej Szalonnás,
justiční čekatel

[1] Rozhovor s Alenou Winterovou publikovaný dne 22. 4. 2016 na webu Česká pozice nazvaný „Justice stále vychází z rakouského kodexu z 19. století“; [online]; Dostupné na [www](#), k dispozici >>> [zde](#).

[2] Tedy systémy apelační, kasační a revizní.

[3] Stranou ponechávám některé teoretické diskuze, zda žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení splňují kritéria opravných prostředků nebo ne. Více Šínová Renáta in: SVOBODA, Karel; ŠÍNOVÁ, Renáta; HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. Civilní proces. Obecná část a sporné řízení. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, strana 362 a násl.

[4] Tento text nemá být historicko-právním exkursem, proto se v něm zabývám jen rekusem v rámci sporného řízení, nikoli řízení nesporného.

[5] Skutečnost, že se zákonodárce přiklonil k názvu tohoto opravného prostředku v podobě, jakou měl do té doby na Slovensku, nebyla také ničím neobvyklým, vzpomeňme např. termín právní úkony atd.

[6] Důvodová zpráva k zákonu č. [99/1963](#) Sb., dostupná na www.psp.cz, tisk Národního shromáždění 1960 - 1964 č. 147.

[7] Soud, proti jehož rozhodnutí rekurs směřoval, jej však mohl za určitých podmínek přiznat. I tím, že o přiznání odkladného účinku rekursu rozhodoval sám soud první instance, se řízení o rekursu zefektivnilo a zrychlilo.

[8] HORA, Václav. Československé civilní právo procesní. I. - III. díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, díl III., str. 158.

[9] K rekursu srovnej: HORA, Václav. Československé právo procesní. I. - III. díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, zejména pak III. díl, str. 156 a násl.

[10] Je třeba si uvědomit, že situace je komplikovanější tím, že i odvolací soudy samozřejmě rozhodovaly (stejně jako je tomu dnes) i o některých odvoláních formou usnesení. I proti těmto usnesením pak bylo možno v určitých případech brojit dovolacím rekusem, ale tyto otázky již přesahují záběr tohoto textu, a proto je nechávám bez povšimnutí. Více in HORA, op. cit. str. 16.

[11] K právní dvouletce více např. BLÁHOVÁ, Ivana; BLAŽEK, Lukáš; KUKLÍK, Jan; ŠOUŠA, Jiří a kol. Právníková dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha : Auditorium, 2014.

[12] Pojem materiální pravdy byl v tomto období přitom sám ideologicky vykládán jako úplné, pravdivé zjištění skutkového stavu soudem za využití vyšetřovací zásady. Srovnej: WINTEROVÁ, Alena in: WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. První část - Řízení nalézací. Praha : Linde, 2014. str. 79 a násl.

[13] Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., dostupná na www, k dispozici >>> [zde](#), tisk Národního shromáždění 1948 - 1954 č. 510.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [DEAL MONITOR](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Ombudsman na Maltě - základní parametry a role. A v čem bychom se mohli poučit i my v Česku?](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)